

I Tikidua ni I Tukutuku ni Misila

Na misila e mate dewa ka kena ibalebale ni dau veitauvi totolo sara ena kedra maliwa na tamata era sega ni taqomaki tu. Na misila e rawa ni vakavuna na leqa bibi ni bula, oka kina na mate ni saresare kei na vuvuce ni mona, ka rawa ni vakavuna na curu ki valenibula se mate saraga. Na misila e rawa ni vakamalumalumutaka na nona itataqomaki ni yago e dua na tamata, ka rawa talega ni vakalega na nona bula ena dua na gauna balavu.

Au na kila vakacava ni'u na sega ni tauvi misila?

O sa okati ena kena sa sega ni tauvi iko na misila kevaka:

- o a tauvi misila e liu se
- o sa cula oti vaka 2 enai cula ni misila ni oti na vula tinikarua¹² (me vaka na wainimate ni misila, mo (mumps) kei na rubella, wainimate na MMR.

Kevaka o sucu se tiko mai Niusiladi ni bera na 1969, e rairai ni o na sega ni tauvimate baleta ni voleka ni tamata kece era tauvi misila ena gauna oya. Kevaka o a tiko ena dua tale na matanitu ni bera na 1969 o na gadrevi mo raica na nomu dauveiqaravi ni bula.

E bibi mo dikeva kevaka o sa taqomaki mai na misila ka mo kunea na nomuni itukutuku vakavuniwai, me vaka na nomuni itukutuku ni cula se na macala ni laurai vakavuniwai me vakadeitaka na ka oqo. Me baleta na ikuri ni itukutuku ena kena dikevi na nomu itataqomaki ni bula, sikova na info.health.nz/measles-immunity

Na cula e itataqomaki vinaka duadua mai na misila. Kevaka o sega ni taqomaki mai na misila, **se o sega ni vakadeitaka kevaka o sa taqomaki**, e dodonu mo cula (me baleta na ikuri ni itukutuku wilika na tabana ni veitaqomaki ena pepa ni itukutuku oqo)..

Kevaka o sa taqomaki ka o sa volekata yani e dua e tauvi misila, o na sega ni gadreva mo vakatikitikiti iko (tiko ga e vale) se taura e dua tale na iwalewale vakatabakidua mo taqomaki ira kina na tamata tale eso, me vaka ni o sa taqomaki tu mai na kena tauvi iko oti na misila.

'Na ivakadinadina kei na ivakatakilakila – na ka o rawa ni raica ka vakila

Na ivakatakilakila ni misila e rawa ni tekivu ena dua na vanua ena maliwa ni 7 ki na 21 na siga ni o sa veitaratara kei na dua e tauvi misila ia ena dau tekivu ena loma ni 10 na siga.

Wadadamu, vuvuce
matai lalai

Katakata
sivia

Wadadamu ni mata
qai mosimosi

Vuvu

Ucu lukaluka

Na imatai ni ivakatakilakila ni misila e vaka ga na mate tale eso ni sala ni cegu, me vaka na COVID-19 kei na influenza (na flu). Na misila, e dau basika mai na vuvuce matai lalai ni oti e 3 ki na 5 na siga na kena laurai mai na ivakatakilakila tale eso. Na vuvuce e dau tekivu ena mata ka qai tete yani ki na vo tale ni yago. **Kevaka o tauvi katakata kei na vuvuce mata lalai ni yago, ka o sega ni taqomaki mai na misila (se o sega ni vakadeitaka), muria na itukutuku ena tabana ni vakasaqarai na ivakasala ni bula.**

Vakasaqarai na ivakasala ni bula

Kevaka o nanuma ni tauvi iko se dua ena nomu matavuvale na misila, e dodonu mo tiko ga e vale ka qirita na nomu vuniwai, Hauora se dauveiqaravi ni bula, se qirita na Healthline sega ni saumi ena 0800 611 116, ena gauna cava ga 24/7, me baleta na ivakasala ena kena gauna totolo duadua. **Ena gauna ni leqa tubukoso mo qiri sara vakatotolo ki na 111.**

E bibi mo qiri taumada kevaka o sikova tiko e dua na dauveiqaravi ni bula me rawa ni ra taqomaki ira na tani mai na kena dewavi ira na mate. Ena gauna ni nomu veisiko daramaka e dua na iubi ni mata e dau vakayagataki vakadua ka ubia na ucumu kei na gusumu ena veigauna kece.

E dau dewa vakacava na misila?

E rawarawa sara na kena dewa na misila ena kedra maliwa na tamata era sega ni taqomaki. Na misila e dau dewa mai vua e dua e tauvi koya ni cegu, vosa, suru se vuvu volekati ira na tani. E rawa sara mada ga ni tauvi iko na misila ke o curu ina dua na rumu ni sa biubiu o koya e tauvi misila. E 1 na tamata e tauvi koya na misila e rawa ni vakadewataka vei ira e 18 tale na tamata.

O koya e tauvi koya na misila e rawa ni vakadewa vei ira na tani ni bera nira kila ni tauvi koya tiko. E rawa ni yaco oqo ena loma ni 4 na siga ni bera me yacova na 4 na siga ni oti na kena basika na vuvuce matalalai.

O cei e rawa ni tauvimate bibi ena misila?

Rauta ni 1 mai na 3 na tamata e tauvi ira na misila era na tauvimate sara ka gadreva me ra gole ki valenibula. Dina ni rawa ni yaco oqo vei ira kece, ia eso na tamata era na tauvimate vakalevu kevaka era tauvi misila. Oqo e okati kina:

- gone era se bera ni yabaki 5, vakabibi o ira na gone dramidrami era se bera ni vula 12
- o koya e malumalumu na nona itataqomaki ni yago, oka kina na gauna ni bukete ka me yacova na 6 na macawa ni oti na nomu vakasucu (kevaka o tauvi misila ni o bukete tiko o rawa ni tauvimate vakalevu ka rawa talega ni o vakaleqa na luvemu).

O ira na kai Maori kei na Pasifika era dau vakaleqai vakalevu cake mai na veimata tamata tale eso ena mate oqo na misila.

Na cava ena yaco kevaka au tauvi misila?

Kevaka o sa tauvi misila, ena gadrevi mo vakatikikitaki iko (kena ibalebale mo tiko ga e vale) me yacova ni sa oti e 4 na siga na kena tekivu na vuvuce matailalai. Oqo e tarova na nomu

vakadewataka na misila vei ira na tani. Me vaka ni levu na tamata e taura e 1 ki na 2 na macawa me ra vakabulai vinaka mai na misila, o na vakila nio se tauvimate tikoga ka mo kakua ni vakusakusa mo lesu tale ki na nomu cakacaka se vuli ni sa oti na nomu gauna ni vakatikitikiti. E bibi mo solia vei iko na gauna mo vakabulabula vinaka tale.

Ena veitaratara mai vei iko na tabana ni bula raraba ena nomui tikotiko ka na vakarautaka vei iko na itukutuku kei na veitokoni o gadreva. Oqo e okati kina::

- dikeva na ivakatakilakila eso kei na nomu tiko bulabula
- tarogi iko me baleta na vanua o lako kina kei ira o veimaliwai kei ira ena gauna o rawa ni vakatetea kina na misila
- vakadeitaka ni o kila na ka mo cakava kevaka e sa qai bibi tikoga na nomu tauvimate.

Na cava ena yaco kevaka au sa veitaratara kei dua e tauvi misila?

Kevaka esa dewavi iko na misila, e rawa ni o kilai ni o 'veitokani voleka' se 'veitaratara' kei dua e tauvi misila. Na veimaliwai voleka e rawa ni vakadewa na misila. Na veika o na gadreva mo cakava ena vakatau ena nomu bulabula vinaka, cula vakatikina se taqomaki na yagomu mai na misila.

Na nomu timi ni veiqaravi ni bula raraba ena na veitaratara kei iko me vakarautaka vei iko na veitokoni kei na ikuri ni itukutuku me baleta na veika e dodonu mo cakava. Era na dikeva na nomu itukutuku ka ra na kerei iko me vakadikevi na nomu dra me laurai kina kevaka o sa taqomaki mai na misila.

Kevaka o sega ni taqomaki mai na mate na misila, o na rawa ni vakatetea na misila. Ena vinakati mo na korotini (tiko ga e vale) me tarova na kena dewa na misila vei ira na tani.

Kevaka o sa taura walega e 1 na icula ni misila, o sa vakadeitaka ni o se taura vakatikina na wainimate, kena ibalebale ni o na sega beka ni taqomaki taucoko sara mai na misila ka sa na rawa ni tauvi iko ka o na vakatetea talega. Ena gadrevi mo:

- gole tani mai na vanua e rawarawa kina na kena dewa na misila, me vaka na veiqaravi ni bula, koronivuli kei na veiqaravi ni vuli taumada
- gole tani mai vei ira na tamata era rawa ni tauvimate bibi ena misila (wilika na iwasewase e cake ni tauvimate bibi ena misila)
- raica vakavinaka na ivakatakilakila ni misila, kevaka esa laurai, sa kenai balebale sa tiko vei iko, mo tiko vagalala (vakatikitikiti iko) tiko ga e vale ka kere ivakasala ni bula.

Kevaka o sa **taqomaki** tu, ena lailai sara na kena tauvi iko na misila ka o na sega ni vakatetea talega,ka,rawa ni o tomana tikoga na nomu bula ni veisiga me vaka na cakacaka kei na vuli, kevaka o sa vakila ni o sa bula vinaka tiko. Ena gauna o sa tauvimate kina, sa kenai balebale mo tiko vakagalala (vakatikitikiti iko) tiko ga e vale ka kere ivakasala ni bula.

I Tataqomaki

Na icula e sala vinaka duadua vei ira na tamata me ra taqomaki ira kina mai na misila, 99% na pasede ni tamata era sa cula oti ena 2 na wainimate ni misila (e.g. na wainimate ni misila, mo (mumps) kei na rubella (MMR)) ni oti na nodra vula 12, era na sega ni tauvi ira se mera rawa ni vakadewataka na misila vei ira na tani.

- Era dau taura na gone dramidrami na imatai ni nodra wainimate ni MMR ni ra sa vula 12 kei na kena ikarua ni ra sa vula 15. Me cula ena kena gauna na luvemu e sala vinaka duadua mera taqomaki kina.
- Na wainimate ni MMR e sega ni saumi vei ira kece na tamata era se bera ni yabaki 18 kei ira era yabaki 18 lako cake ka ra sa rawata na vei qaravi ni bula sega ni saumi mai Niusiladi. Me baleta na itukutuku ni kena rawati na vei qaravi ni bula e vakailavotaki mai na matanitu sikova na [Get publicly funded health services | New Zealand Government](#).
- Kevaka e tiko vei iko e dua na mate ka sa vakamalumalumutaka na nomu itataqomaki ni yago, vosa vua na nomu vuniwai me raica kevaka e rawa ni o taura na itataqomaki ni MMR.
- Ni o bukete tiko e sega ni rawa ni o gunuva na wainimate ni MMR, ia e rawa ni o gunuva na wainimate ni MMR ni o sa vakasucu oti ka o sa taqomaki vinaka me tauri iko ni o vakasucu gone tiko. E bibi mo vakadeitaka ni o sa taqomaki taucoko mai na misila kevaka o sa tuvatuva tiko mo bukete.
- Kevaka o sega ni kila ni o sa cula oti ena rua 2 na wainimate ni misila, e vakatututaki mo taura e dua tale na wainimate ni MMR (e sega ni dua na leqa kevaka e vakaikuritaki na wainimate).

Me baleta na ikuri ni itukutuku me baleta na wainimate ni MMR sikova na info.bula.nz/mate ni misila info.health.nz/MeaslesVaccine

Me rawa ni o taura na itataqomaki veitaratara kei na nomu vuniwai levu, vuniwai, Hauora se dauvei qaravi ni bula, se qirita na naba ni talevoni ni itataqomaki sega ni saumi ena 0800 28 29 26 (8.30am to 5.00pm Moniti ki na Vakaraubuka) – na vei qaravi ogo e tiko kina na dauvakadewa vosa ka rawa ni o digitaka mo vosa vua e dua na kai Maori, se Pasifika.

E rawa talega ni o vakarautaka e dua na gauna ni laurai ena info.health.nz/bookavaccine. E vuqa na sitoa ni wainimate era solia na itataqomaki ni MMR ka so e rawa ni ra cula talega kina na gone. Na vei qaravi ogo e rawa ni kunei ena veitabana ni bula. healthpoint.co.nz/immunisation

Me baleta na ikuri ni itukutuku:

- Sikova na Bula Niusiladi | Te Whatu Ora ena info.health.nz/measles
- Na vei qaravi ni NZ Relay sega ni saumi e tiko ena nzrelay.co.nz kevaka o vara, dredre ni rogo, mataboko se dredre ni veitaratara ena vosa.
- Qirita na Healthline ena **0800 611 116**, ena dua ga na gaune 24/7 me baleta na ivakasala ni bula sega ni saumi kei na itukutuku me baleta na veika mo cakava tarava. E rawa ni o digitaka mo vosa vua e dua na vuniwai ni Māori kevaka o qiri tiko ena maliwa ni 8am kei na 8pm. E tiko talega na vei qaravi ni vakadewa vosa kei na veitokoni ni NZ Relay.
- Vei ira na tamata era vakaitikotiko se veisiko ena taudaku ni koro lelevu, e rawa ni o veitaratara kei na dua na vuniwai ni oti na auwa ni cakacaka ena Ka Ora Telecare **0800 2 KA ORA (0800 252 672)** se www.kaora.co.nz
- E tiko e dua na talevoni ni veivuke vakatabakidua me baleta na veivuke vei ira na vakaleqai tu na yagodra mai na Moniti ki na Vakaraubuka, ena maliwa ni **8.00am** kei na **5.00pm**. Qiri sega ni saumi ena **0800 11 12 13** se volavola ena **8988** me baleta na veivuke kei na itukutuku se sikova na talevoni ni veivuke ni vakaleqai tu na yago healthpoint.co.nz/disability-helpline